

LÄÄKKEIDEN KÄYTTÄJIEN KOKEMUKSET OMAKANNAN KÄYTÖSTÄ JA HYÖDYNNETTÄVYYDESTÄ

Johanna Timonen, Maria Sääsilahti, Riitta Ahonen

Itä-Suomen yliopisto, Terveystieteiden tiedekunta, Farmasian laitos, sosiaalifarmasia

Tausta: Suomessa sähköinen resepti ja Omakanta ovat olleet yksi merkittävimmistä terveydenhuollon digitalisaation hankkeista. Vuonna 2014 alkaneessa tutkimusprojektissa selvitimme lääkkeiden käyttäjien kokemuksia sähköisestä reseptistä. Kyselytutkimuksessa oli myös pieni osio Omakannan käytöstä. Omakantaa käyttäneet pitivät palvelua hyödyllisenä. On kuitenkin merkittävä määrä lääkkeiden käyttäjiä, jotka eivät tunne tai eivät käytä Omakantaa. On myös joukko ihmisiä, joilla on edellytykset käyttää Omakantaa, mutta he eivät halua sitä käyttää. Syitä tähän ei tiedetä. Omakanta on myös ollut käytössä jo usean vuoden ajan ja sen toimintoja on vuosien aikana laajennettu. Käyttäjien kokemuksia palvelusta ei ole juurikaan tutkittu.

Tavoitteet: Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutkia Omakannan käyttöä, käyttöön yhteydessä olevia tekijöitä ja sinne tallennettujen tietojen hyödynnettävyyttä lääkkeiden käyttäjien näkökulmasta. Tutkimuksessa selvitetiin myös syitä, miksi Omakantaa ei käytetä, miten omia lääkitys- ja terveystietoja halutaan seurata sekä Omakannan käytettävyyttä, etuja, ongelmia ja kehittämistarpeita. Lisäksi selvitettiin lääkkeiden käyttäjien näkemyksiä hyvinvointitiedoista Omakannassa.

Aineisto ja menetelmät: Tutkimus toteutettiin kyselynä apteekkien reseptiasiakkaille kevättalvella 2019. Kyselylomakkeita jaettiin eri puolilla Suomea sijaitsevista 18 apteekista täysi-ikäisille asiakkaille, jotka hakivat reseptilääkettä itselleen tai alaikäiselle lapselle. Yhteensä apteekeissa jaettiin 2866 lomaketta, joista 994 (34,7 %) palautui täytettynä tutkijoille. Aineisto analysoitiin suorina jakaumina, ristiintaulukointeina, Khii²-testillä, Fisherin testillä, t-testillä ja logistisella regressioanalyysillä. Kyselyn avoimet vastaukset luokiteltiin ennen määrällistä analyysia induktiivisella sisällönanalyysillä.

Tulokset: Suurin osa kyselyyn vastanneista apteekkien reseptiasiakkaista käytti Omakantaa. Eniten Omakantaa käytettiin resepti- ja terveystietojen katseluun sekä reseptin uusimispyynnön lähettämiseen. Vain harva oli rajoittanut omien resepti- tai terveystietojen luovuttamista. Omakannan käyttöä ennustivat vahvimmin terveyttä koskevan tiedon etsiminen internetistä ja aktiivinen internetin käyttö. Keskeisimmät syyt, miksi Omakantaa ei käytetä, olivat, ettei palvelun käytölle ole tarvetta, ei ole tarvittavia välineitä tai ei osaa käyttää palvelua. Vastaajat, jotka eivät käyttäneet Omakantaa halusivat seurata omia tietojaan yleisimmin lääkärin/terveyskeskuksen tai apteekin kautta.

Omakannan käyttäjät olivat palveluun kokonaisuudessaan hyvin tyytyväisiä. Käyttäjät olivat pääasiassa tyytyväisiä palvelun käytettävyyteen. Omakantaan kirjautuminen koettiin vaivattomaksi ja palvelun näkyminen selkeäksi. Omakantaa pidettiin hyödyllisenä omien resepti- ja terveystietojen seurannassa. Merkittävä osa vastaajista ei osannut sanoa kantaansa väittämiin, että Omakannasta näkee helposti, missä terveydenhuollon yksiköissä resepti- tai terveystietoja on katsottu. Osa vastaajista ilmoitti pelkäävänsä, että asiattomat henkilöt saattavat katella heidän resepti- tai terveystietojaan tai että sähköisesti tallennetut resepti- tai terveystiedot saattavat kadota. Osa Omakannan käyttäjistä haluaisi opastusta Omakannan käyttöön.

Omakannan keskeisimpinä etuina palvelun käyttäjät mainitsivat mahdollisuuden tarkastella palvelusta omia terveys- ja reseptitietoja sekä mahdollisuuden uusien reseptien palvelusta. Keskeisimpinä ongelmia vastaajat mainitsivat, että palvelussa liikkuminen ja tietojen löytäminen on hankalaa, terveystietoja puuttuu tai ne eivät näy ja

terveystiedot tulevat viiveellä palveluun. Omakannan keskeisimmät kehittämiskohteet olivat: lisää tietoa palveluun, palvelussa liikkumisen ja tietojen löytämisen helpottaminen ja terveystiedot nopeammin palveluun.

Omakannan käyttäjistä vajaa puolet piti tarpeellisena sitä, että Omakantaan voi tallentaa hyvinvointitietojaan ja tulevaisuudessa niitä voi jakaa terveydenhuollon ammattilaisille hoitopäätösten ja diagnoosien tueksi. Lähes yhtä suuri osa vastaajista ei osannut sanoa mielipidettään asiasta. Yleisimmin vastaajat halusivat tallentaa Omakantaan erilaisia mittaustietoja, kuten verenpainemittausten tuloksia ja painotietoja.

Yhteenveto ja päätelmät: Omakannan käyttö on yleistä apteekkien reseptiasiakkaiden keskuudessa. Omakantaa käytetään eniten omien resepti- ja terveystietojen katseluun sekä reseptin uusimispyynnön lähettämiseen. Nämä eniten käytetyt toiminnot ovat myös apteekkien reseptiasiakkaiden raportoimat Omakannan keskeisimmät edut. Resepti- ja terveystietojen luovuttamista rajoitetaan vähän, mikä on hyvä asia esimerkiksi hoidon jatkuvuuden ja sähköisen reseptin keskeisen tavoitteen eli kokonaislääkityksen hallinnan paranemisen kannalta.

Omakannan käyttöä ennustaa vahvimmin terveystiedon etsiminen internetistä ja aktiivinen internetin käyttö. Jatkossa olisi tärkeä tutkia, onko terveystietoa internetistä etsivillä ja Omakannan käyttäjillä riittävä terveystietokäyttö, jotta he ymmärtävät oikein etsimänsä ja lukemansa tiedon.

Henkilöt, jotka eivät käytä internetiä tai joilla ei ole tunnuksia sähköiseen asiointiin, ovat kykenemättömiä käyttämään Omakantaa. Tämä joukko on tärkeä tunnistaa terveydenhuollon toimipisteissä ja siinä voi auttaa tutkimuksemme tulos, jonka mukaan nämä henkilöt ovat yleisemmin vanhempia, vähemmän kouluttautuneita ja pitkäaikaissairaita. Näille kansalaisille tarvitaan vaihtoehtoisia keinoja tietojen seurantaan Omakannan rinnalle. Tulostemme mukaan tietoja seurataan mieluummin lääkärin/terveyskeskuksen tai apteekin kautta. Osalle riittää suullinen informointi, mutta on myös heitä, jotka haluavat paperisen tositteen tiedoistaan helpottamaan niiden seurantaa.

Tutkimuksemme mukaan Omakantaa ei käytetä, koska ei ole tarvetta palvelun käytölle, ei ole käyttöön tarvittavia välineitä tai palvelua ei osata käyttää. Palvelun käyttöasteen nostamiseksi opastusta ja informointia Omakannasta, sen toiminnoista ja tarkoituksesta tarvitaan yhä. Mobiilisovellus voisi myös nostaa palvelun käyttöastetta. Yksi keino tietojen seurannan helpottamiseen voisi olla terveydenhuollon toimipisteissä oleva kone Omakannan käyttöön sellaisille, joilla ei itsellä ole välineitä, mutta jotka haluaisivat kuitenkin seurata tietojaan palvelun kautta.

Apteekkien reseptiasiakkaat ovat kokonaisuudessaan tyytyväisiä Omakantaan ja palvelun käytettävyyden koetaan olevan pääosin hyvä. Osalla käyttäjistä on kuitenkin hankaluuksia löytää Omakannasta etsimäänsä tietoa ja tältä osin palvelua toivottiin kehitettävän. Osa käyttäjistä ei osannut sanoa, miten Omakannasta näkee, kuka heidän tietojaan on katsonut tai käsitellyt. Lisäksi osalla käyttäjistä oli huoli siitä, että asiattomat henkilöt katsovat heidän tietojaan. Mahdollisuudesta tarkastaa Omakannasta, kuka omissa tiedoissa on käynyt, olisi hyvä tiedottaa kansalaisia, jotta turhia huolia tietosuojan toteutumisesta saataisiin hälvennettyä. Omakannan hyödynnettävyys omien terveys- ja reseptitietojen seurannassa koetaan hyvänä. Osa Omakannan käyttäjistä kuitenkin toivoi lisää tietoa palveluun ja lisäksi tietojen tuleamista palveluun toivottiin nopeutettavan.

Julkaisut: Sääsilahti M, Aarnio E, Lämsä E, Ahonen R, Timonen J: Use and non-use of a national patient portal - a survey among pharmacy customers in Finland. (lähetetty lehteen arvioitavaksi)